

# LITERATUUR EN KUNST

Deze twee.... een.

D. Hogenbirk Jzn.: Deze twee.... een.  
— J. H. Kolk, N. V., Kampen, 1936.

Er zijn heden ten dage veel schrijvers die uit zijn op het beschrijven van actuele dingen. Dat is goed, want als de literatuur het leven wil afspiegelen, moet ze zich bezig houden met die dingen, die in onzen tijd sterk naar voren komen. De stijl dezer boeken is veelal in overeenstemming met het uitgebeelde leven: snelheid, korthed, op de spits gedreven zakelijkheid zijn er de kenmerken van. Anderen zijn er, die vluchten uit de jacht van onzen tijd, naar de rustige oorden der romantiek. Dat is gelukkig, want het hart verlangt naar meer dan de bedrijvigheid van het leven. De rustige toon van de breede beschrijvingen werkt kalmevend voor den mensch wiens zenuwen den geheelen dag geprikkeld worden.

Weinigen zijn er, die genoeg nemen met de kleine dingen om ons heen, het schijnbaar waarde-looze leven van onbeduidende burgers, met wie niets uiterlijk dramatisch gebeurt. De „copieelust des dagelijkschen levens" vond reeds in Polgieters oogen geen genade.

Wanneer in lateren tijd de arme of de kleine man tot hoofdpersoon van een roman of verhaal verheven wordt, geschiedt dit meest om de peilloos diepe pessimistische levensvisie van den schrijver te illustreeren. Slechts bij enkelen der Tachtigers verbreekt een sociaal gevoel, een diep medelijden met het armzalige leven der lagere standen, de sombere tinten van dit proza.

Voor den christenschrijver is de houding ten opzichte van het kleine en verachte voor de wereld geheel anders. Daar voor hem het materiële in het leven pas komt na het geestelijk belang, zal het woord rijkdom voor hem een anderen, n.l. een geestelijken inhoud verkrijgen.

Ook in het geloofsleven bestaat er verschil in stand. Rijken en armen ontmoeten elkander. De conflicten zijn er grooter en ingrijpender dan in het maatschappelijke leven. Daarover te schrijven vereischt geloof en teederheid, kennis van het hart en kennis van het Woord van God.

Al jaren lang heeft Ds Hogenbirk zich bewogen op dit terrein der literatuur. Zijn boeken vereenigen in zich het actuele van het conflict, met de romantische sfeer van het dorpsleven. Zijn „Nevelrijk" en „Morsdaelsche menschen" hebben gelukkig veel lezers gevonden. Hoewel geen romans in den meest geldenden zin van het woord, zijn het boeken die door hun goede visie, juist psychologisch inzicht, raken humor en opbouwende stichting zeker waardeering verdienen.

Zijn nieuwste werk vertoont al de deugden en gebreken van zijn vorige. De tale Kanaans, waarvan hij zich zoo graag bedient, is wel eens vervelend, omdat ze dikwijls onnoodig aangewend wordt, en soms gevaarlijk, omdat de grens der profanatie angstig dicht benaderd wordt. De plechtige deelwoorden-stijl doet denken aan een hooggehoeden, en wit-bedasten boerenjongen; spreekwijzen als „'t Mes sneed bij hen van drie kanten" klinken komisch. De zucht tot uitweiden veroorzaakt soms een lapsus als: „... dat de Heere ons nooit iets geeft, of onthoudt, of ontnemt, wat Hij goed voor ons keurt".... Maar deze bijkomstigheden doen aan de waarde van zijn boek niet af, waarin hij wil teekenen het één zijn in liefde, in geloof, in schriftuurlijke beleving van 't genadeverbond.

Het verhaal wordt verdeeld in twee boeken, die elk een deel van den titel als motto hebben. In het eerste boek: „Deze twee...." wordt een echt Hogenbirsche beschrijving gegeven van het dorpsleven, waarbij de vrouwen er over 't algemeen niet het best afkomen. Gevoelige schetsjes uit het pastorale leven, worden afgewisseld met humoristische karakterteekeningen. De humor gaat in lichten spot vaak over, als het zwaarwichtig gepraat der jongelui, die hun bronnen zoo goed kunnen napraten, op de kaak gesteld wordt.

Generaliseerend verdeelt de schrijver zijn menschen in twee typen. Het eene, zeer leerstellig, is uit Hoogkamp afkomstig, het andere, meer mystiek, woont in Smalland. Na een moeilijken tijd, veel strijd en tegenwerking, worden eindelijk een jongen uit Hoogkamp en een meisje uit Smalland, één door den band der liefde. Deze twee zijn echter maar ten deele één in het zelfde Gereformeerde geloof. Onwillekeurig komt de gedachte op aan een gedichtje van de Génestet „Twee in één huis" dat eindigt:

Zij had het leven des geloofs,  
Hij had de leer alléén...  
Och of hier 't spreekwoord baten kon,  
Dat man en vrouw zijn één.

In het tweede boek: „... één" wordt beschreven hoe man en vrouw elkander nader komen. De spottende klank is nu verdwenen uit de stem van den verteller. Prachtig wordt beschreven hoe de blik van de jonge vrouw verruimd wordt door het genieten van Gods heerlijkheid in de natuur.

Zij leert niet alleen naar binnen te kijken, maar ook om zich heen te zien. Haar geloofsleven wordt ruimer. Haar man die zich zoo graag mocht bewegen op alle terrein des levens, die het zocht in de breedte, leert door de moeilijkheden die zijn streven hem brengt voor zijn huiselijk leven, om naar binnen te zien, naar zijn hart. Als de last van het leven hen dreigt te overstelpen, leeren beiden de beleving van het genadeverbond. Deze twee worden in het huisje van de vroom gestorven moeder één in het geloof. Ze vinden de eenheid, die geen gelijkvormigheid behoeft te zijn. Arm gebleven naar de wereld, kleine luiden, zijn ze koningskinderen geworden. Opnieuw heeft Hogenbirk een rijk verhaal gegeven, waarin een altijd actueel gegeven op boeiende wijze wordt geteekend, met dikwijls ontroerende teederheid.

Al moge het dan ook niet tot de „hooge" literatuur behooren, onze christelijke lectuur is hierdoor stellig verrijkt.

Gr.

H. S.

## VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Over de doodsoorzaak van eenige bekende mannen.

Het kennen van lichamelijke afwijkingen en ziekten van bekende persoonlijkheden kan verhelderend werken op ons inzicht in hun werken en daden. Meer en meer groeit de belangstelling voor de ziektebeschrijving, de pathografie van beroemde mannen. Niet alleen de geestelijke, maar ook de lichamelijke gesteldheid heeft grooten invloed gehad op het scheppen van groote werken op literair, muzikaal en ander gebied.

Een van de eerste artsen die zich bezighield met het opsporen en beschrijven van ziektegeschiedenissen was de Leipziger Dr Moebius. Vooral zijn critische pathografie van Jean Jacques Rousseau geniet een algemeene bekendheid. Hij legt den nadruk er op, dat niemand geestelijk volkomen normaal is en z.i. bij ieder ziekelijk en gezond door een gemengd is.

Ook Prof. van Calcar bespreekt in een van zijn werken<sup>1)</sup> ziektebeschrijvingen o.a. van Rousseau, Schiller en Beethoven. Maar een van de nieuwste en meest oriënterende werken op dit gebied is het werk van Dr Braun.<sup>2)</sup> We zullen er echter tevergeefs de pathografien in zoeken van voor ons belangrijke mannen, b.v. van Calvijn.

In het algemeen blijft de productieve kracht van verschillende auteurs zeer aan wisselingen onderhevig te zijn, welke veelal samenhangen met de lichamelijke conditie, waarin ze zich bevinden.

Daarom zullen we beknopt de ziekten en doodsoorzaak nagaan van enkele mannen, waarvan de namen aan velen van ons bekend zijn.

Influenza (de griep) en longontsteking hebben veel slachtoffers gemaakt, vaak was het de laatste ziekte op gevorderden leeftijd. De Duitse dichter Lessing (1729—'81) was altijd lijdend aan een zwakke borst, hij stierf aan longontsteking. De astronoom Keppler (1571—1630) stierf aan de gevolgen van influenza. Molière (1622—'73) overleed aan een acute longontsteking, opgelopen tijdens het spelen van zijn blijspel „de ingebeelde zieke".

Johann Strausz, de componist van „an der Schönen blauen Donau" overleed op 74-jarigen leeftijd aan een griep-longontsteking.

Voor al het slechte drinkwater kwam vroeger veel typhus voor. Dante en Shakespeare overleden aan deze ziekte.

Malaria was de oorzaak van den dood van den grooten schilder Albrecht Dürer (1528), eveneens van Lord Byron, die in 1824 overleed op 37-jarigen leeftijd.

Charles Darwin, de man van de afstammingstheorie, stierf aan de gevolgen van een maagzweer. De componist Mendelssohn overleed tengevolge van een beroerte (hersenenbloeding). De Fransche romanschrijver de Balzac, een man met een geweldige productiviteit, die in twintig jaar tijds 97 werken schreef, was lijdend aan bloeddrukverhooging en stierf aan een beroerte. Schopenhauer leed aan een hevige aderverkalking van de groote hartvaten. Oscar Wilde (1856—1900) overleed aan de nadeelige gevolgen van een tuchthuissstraf, waarin hij 18 maanden dwangarbeid verrichten moest, hiertoe veroordeeld wegens homo-sexuele misdragingen.

Gregor Mendel (1822—'84) de ontdekker van de erfelijkheidswetten overleed aan een kwaadaardige nierziekte. De dood van den grooten componist Mozart in 1891 op 35-jarigen leeftijd is vaak toegeschreven aan een poging tot vergiftiging door na-ijverige collega's. Het meest waarschijnlijk is echter, dat hij stierf aan vergiftiging tengevolge van het niet meer functionneeren zijner nieren. De avond voor zijn dood wenschte hij uit zijn werk de „Zauberflöte" nog eenmaal zijn

1) Prof. van Calcar, Crisis en Revolutie.  
2) Dr Braun, Krankheit und Tod im schicksal bedeutender Menschen.

meest geliefde melodie, de z.g. vogelvangersmelodie, te hooren. Hij stierf onder zeer armoedige omstandigheden en werd in een armengraf begraven.

We zullen nu enkele voorbeelden geven van personen overleden op hoogen leeftijd. Zoo stierf Voltaire op 84-jarigen leeftijd in Parijs, waarheen hij zijn laatste levensjaar verhuisd was na altijd op het platteland gewoond te hebben.

Goethe, die gedurende zijn leven longtuberculose gehad zou hebben, stierf in 1832 op 83-jarigen leeftijd aan ouderdomszwakke, evenals Tolstoi in 1910, hij was 82 jaar oud.

De groote filosoof Kant (1724—1804) bezat een zwakke constitutie, waarom hij zich dan ook altijd zeer ontzien moest, hij heeft zijn vaderstad Königsberg dan ook nooit verlaten.

Newton (1642—1727) moest zich ook altijd in acht nemen voor zijn zwakke gezondheid, hij stierf na een korte ongesteldheid op 85-jarigen leeftijd.

Bismarck overleed in 1898 op 83-jarigen leeftijd na een inspannend leven, waarin hij veel geleden heeft aan migraine en zenuwvermoeidheid.

De componist Haydn stierf in 1809 aan ouderdomszwakke, hij werd 77 jaar oud. Kort voor zijn dood liet hij zich aan zijn vleugel brengen en speelde enkele malen achtereens zijn bekende melodie, later bekend als „Gott erhalte Franz der Kaiser".

Luther (1483—1546) stierf op gevorderden leeftijd aan hartzwakte, na de laatste jaren geleden te hebben aan de gevolgen van een ernstige aderverkalking. Kort voor zijn dood zeide hij: „Ich bin der Welt satt und die Welt meiner". Gedurende zijn leven heeft hij veel aan hoofdpijn geleden.

Johann Sebastian Bach (1685—1750) stierf ook aan ouderdomszwakke, nadat hij zijn laatste jaren blind geweest was als gevolg van een mislukte staar operatie.

Jean Jacques Rousseau (1712—1778) heeft veel geleden aan een blaasziekte, bovendien werd hij gekweld door den angst, lijdend te zijn aan verschillende ziekten. Hij was een z.g. hypochonder. Hij stierf aan een ernstige hersenenbloeding.

De beroemde componist Händel stierf in 1759 op 63-jarigen leeftijd, nadat hij evenals Bach de laatste jaren blind was. Tot op zijn laatsten levensdag speelde hij nog op zijn geliefd orgel.

Vincent van Gogh stierf reeds op 37-jarigen leeftijd in een krankzinnigengesticht tengevolge van zelfmoord.

De wiskundige Pascal (1623—1662) stierf tengevolge van een ongeval met een reiswagen.

De in ons land bekende schrijver van „Gedroogde Kruiden", Fritz Reuter, stierf aan een hartverlamming tengevolge van overmatig alcoholgebruik.

Aan een ernstige ziekte als de syphilis stierven ook verschillende belangrijke persoonlijkheden.

Voor al deze ziekte doet soms een belangrijke kortdurende verhooging der productiviteit zien, veroorzaakt door een tijdelijk betere bloedverzorging der hersenen. Deze tijden van verhoogde prestatie-vermogen worden vaak gevolgd door een verlamming of ernstige geestesstoring. Zoo schreef Nietzsche in het jaar vóór zijn paralytischen aanval (1888) zooveel boeken als een normaal mensch in denzelfden tijd nauwelijks copieeren kan, schrijft Braun.

Deze ziekte had vroeger veelal een acuter verloop dan tegenwoordig, zoo stierf Erasmus in 1536 na een betrekkelijk kort ziekbed aan genoemde ziekte. Pathografen van historische personen kunnen vaker meer objectief zijn dan die van personen die kortgeleden overleden zijn. Braun deelt mede, dat de man, die voor Duitschland zulk een „verhängnisvolle" rol gespeeld heeft, Wilson, in 1919 aan de gevolgen van syphilis overleden is (paralyse). De juistheid van deze meening is voor genoemden schrijver.

De dichter Heine (1799—1856) stierf na een ziekbed van 20 jaren aan dezelfde ziekte.

Een tragische dood vond Zola (1858—1902) die altijd in armoede geleefd heeft en tot eenigen welstand gekomen in zijn slaapkamer gestikt is door kolendamp.

Tenslotte willen we nog vermelden eenige slachtoffers van twee volksziekten, n.l. tuberculose en kanker.

En onze gedachten gaan dan allereerst uit naar den man waaraan we als volksgroep zoo veel te danken hebben, naar Calvijn.<sup>3)</sup>

Geboren in 1509 vergde Calvijn reeds in zijn studententijd te veel van zijn krachten. Reeds toen begon hij te lijden aan een aanhoudende migraine en een kwaadaardigen hoest. Later, in 1536 krijgt hij pleuritis en bloedspuwingen als teken van opflikkering van een latente, een sluimerende tuberculose. Hebben we tegenwoordig middelen en behandelingswijzen om de ziekte te bestrijden (het sterftecijfer als gevolg van tuberculose daalt nog steeds), vroeger stond men vrijwel machteloos er tegenover. De tuberculose van 1509 had een meer acuut, snel verlopend karakter, terwijl ze nu veel meer sleepend chronisch verloopt. Iedereen wordt thans in zijn jeugd als het ware

3) Prof. Doumergue, Le caractère de Calvin. (Nederl. vert. me). Pos.)

geimmuniseerd  
grote lichte in  
stigen vorm ve  
den weerstand  
besmetting. (De  
prikkelsterkte)  
De geest van  
prikkel a.h.w.  
aan tenslotte a  
en we kunnen  
meer Calvijn b  
schap zegt: „M  
dood".  
Behalve de  
malaria-koortse  
leen, zoodat  
zijn weg  
doende. In  
gedacht heeft  
oe te voegen,  
rechtiging drag  
Bij zijn jicht  
dersteenkolkiek  
den dagen lang  
ardig soort k  
door de hevige  
waren".  
Dit alles te  
beter begripen  
verband dan e  
een mensch, c  
geherper pen c  
in antwoord o  
Calvijn's pen z  
volgt dan: „dit  
loerde ziel.  
een korrel van  
te schitteren  
van het Jerusa  
Schiller's  
lage. De invloe  
haar op zijn g  
componist Ch  
niekte.  
Dostojew  
tevalen, en t  
in zijn werken  
ijden voerde  
Stadhoud  
1701) zou vol  
chiedenisboek  
van een val v  
een molshoop  
dige oorzaak,  
leide longtub  
Paul Ehrh  
derven is aan  
tuberculose (h  
was hij lijdend  
De dichter  
in Italië aan  
De vioolvirt  
an keeltuberc  
Maria von  
breide keel-e  
Deze somben  
an te vullen.  
over dit onde  
mannen, die  
lose, terwijl hi  
personen, die  
Een ziekte,  
voorkomt, of  
dan vroeger,  
de men kank  
van den gevo  
schen tegenwo  
vroeger kan  
komen. Laat  
op het groote  
de laatste jar  
richten, door  
beginnende k  
soort mensche  
te zullen g  
Een van de  
Napoleon.  
dien en zich a  
die hij voorst  
Rusland werd  
berwaren. Ma  
ben zijn laat  
de verbanning  
aan maankan  
zwakke vrouw  
Beethove  
heeft zijn geb  
ziekte van de  
reeds in 1798  
bezoekers ko  
onderhouden.  
kanker. Aan  
Brahms, 64  
nooit ziek ge  
Voor nader  
de geciteerde  
Zwolle  
4) Dr Ebstein,